

CORELAȚIA FUNCȚIONALĂ EDUCAȚIE – LIBERTATE – AUTONOMIE

Grigore Dan IORDĂCHESCU

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

In this article is studied the correlation education-freedom-autonomy as a new direction in modern pedagogy.

O idee, o informație, o decizie, o maximă, o cerință, o demonstrație, o acțiune etc. sunt educative în măsura în care au lărgit, măresc sau vor lărgi autonomia subiectului. „Fiecare măsură educațională nu se apreciază după obținerea imediată a comportamentului dorit, ci numai în funcție de instaurarea treptată a autonomiei celui educat” [1]. Educația este mijlocul pentru obținerea libertății, susține W.H. Kilpatrick [2]. Libertatea nu creează omul, ci îl ajută să se creeze, este de părere M. Debesse. „A educa nu înseamnă a „fabrica” oameni conform unui model comun, unic, ci înseamnă a elibera din fiecare om: - ceea ce-l împiedică să fie el însuși; ceea ce(-i) oferă posibilitatea să se împlinească, să se realizeze conform felului său singular de a fi în lume, geniului său. Educația devine, în felul acesta, acea interacțiune care permite fiecărui individ să-și găsească stilul său, să fie el însuși peste spontaneitatea incoerentă sau peste normele gata făcute și/sau clișee; să fie el însuși în asimilarea a ceea ce oferă fiecare cultură ca autentic uman, care permite exprimarea și împlinirea copilului în contextul unei culturi cu adevărat umane” [3].

Pe scurt, **a educa elevul înseamnă a-i spori autonomia** în funcție de procesul maturizării sale. În urma cercetărilor sale, J. Piaget ajunge la concluzia că *încurajarea* și manifestarea autogovernării și autonomiei copilului sunt elemente binevenite în educația acestuia [4]. Astfel concepută, educația își impune ca *direcții prioritare*: încurajarea aspirației de a fi o ființă inconfundabilă, unică, sinceră; trezirea sentimentului de independență; stimularea și favorizarea curajului de a se îndepărta de căile „bătătorite”; eliberarea copilului de modul unanim acceptat de a vedea lucrurile; de un sentiment general, de o prejudecată și de un mod comun de a vedea lumea, viața și oamenii; desprinderea de unele idei, norme, convingeri care i s-au transmis în timp; încurajarea demersului critic în fața conformismului sau a presiunilor sociale și culturale; transmiterea și susținerea ideii că orice regulă, obișnuință, experiență își au și excepțiile lor; aceasta, fără a lăsa copilul într-o stare de relativism, scepticism sau incertitudine dezorganizatoare; provocarea, încurajarea și menținerea unei atitudini active, de deschidere și receptivitate a copilului; dezvoltarea spirituală este imposibilă „fără existența unei tendințe active de a accepta puncte de vedere care până atunci fuseseră ale altuia; fără o dorință activă de a accepta argumente care modifică semnificațiile și scopurile existente [5].

B.J. Dewey consideră că educația este acțiunea care stimulează capacitatea de dezvoltare. De aceea, criteriul de apreciere a calității educației devine, pentru el, „măsura în care creează dorința de creștere continuă și în care oferă mijloace pentru a traduce în viață această dorință”. Preocuparea pentru formarea și asigurarea condițiilor interne ale creșterii și maturizării omului devine determinantă. Mentalitatea educatorului poate încremeni într-un proiect al omului sau al societății viitoare, ignorând condițiile concrete, tensiunile prezente, fluiditatea și varietatea lor. O asemenea concepție a transformării omului are o pronunțată funcție coercitivă. Căutând să reducă diversitatea, spontaneitatea, imprezibilitatea la o imagine și la o credință unice, predis-pune la autoritarism. Sistemele educaționale care neglijează posibilitățile prezente în folosul pregătirii pentru viitor sunt nevoite să recurgă, constată Dewey, la „vaste modalități de pedepsire” (ca și în cazul încercărilor de realizare a marilor utopii sociale). În felul acesta, experiențele de viață ale copilului (sau ale membrilor societății) nu pot fi deplin valorificate, nu poate fi trăită maxima lor semnificație și bogăție, fiind sacrificate pentru ceea ce ar putea fi sau ar putea să vină pentru o idee despre un viitor posibil [6]. C. Naryl abordează problema libertății în pedagogia modernă, analizează raportul dintre disciplină și libertate – „educația libertății”: „cultura și civilizația constituie produsul libertății omenești”. Respectarea individualității și libertății a constituit o nouă direcție în pedagogia contemporană. Pentru a ajunge la concluzii pedagogice referitoare la dreptul și limitele impuse de libertate în intervenționismul pedagogic, trebuie să vedem mai întâi dacă există cu adevărat ceva ce s-ar putea numi libertate și atunci ce înțeles trebuie să atribuim noi pedagogiei libertății, căci este susținută și ideea că omul n-ar fi deloc liber, că ceea ce numim noi libertate e o pură iluzie, totul în lume fiind determinare. Problema libertății omenești înseamnă libertatea de voință și autodeterminare.

Ceea ce presupune libertatea în educație este stimularea și consolidarea unei atitudini de asimilare și/sau respingere selectivă a scopurilor cunoscute sau de formulare a altora proprii, în raport cu cerințele creșterii. A forma oameni capabili să vadă și să acționeze dincolo de funcția pe care o îndeplinesc, capabili să se distanțeze de cerințele scopurilor exterioare, străine, a căror rațiuni nu le cunosc sau le resping, face parte din contextul manifestării libertății în educație. Această disponibilitate se leagă direct, în același context, de disponibilitatea formulării și luării inițiativelor. Dezvoltarea conștiinței alternativelor, a viziunii despre posibilitățile realizabile ține, de asemenea, de contextul manifestării libertății în educație [7].

După M.Greene, libertatea în educație presupune *dezvoltarea la tineri a conștiinței de „autor al lumii”, de creator al ei*. Autoarea pledează pentru o libertate a lansării, a colaborării și a articulării unor proiecte comune, o libertate a desprinderii de datul existent spre a putea proiecta un altul, o libertate a alternativelor posibile la ceea ce ne-am obișnuit să fim și să gândim [8]. M.Greene consideră că la majoritatea oamenilor există o incapacitate reală de a privi realitatea ca și cum ar putea fi și altfel. Tinerii au nevoie de șansa de a se proiecta rațional în lumi ipotetice, de a-și proiecta itinerarii de viață posibile. Lumea este și va fi mereu deschisă la proiecte; întotdeauna, în fața noastră există alternative și pentru fiecare este sau poate fi o alternativă la ceea ce s-a gândit și s-a făcut deja. Lumea poate primi oricând și de la fiecare contribuția lui [9]. Libertatea este rezultatul educației în sfera posibilului; ea implică dobândirea prin educație a unei culturi a proiectului. Libertatea în educație nu cere și nu îndeamnă la închidere în egoismul propriu, nu presupune și nu stimulează invidia, eliminarea celui alt; ea se susține, în primul rând, pe colaborare/cooperare [10].

Încurajând, în cele mai multe cazuri, supunerea, reproducerea mecanică, pasivitatea, *școala actuală nu asigură condițiile afirmării autonomiei*. Ea devine locul unei mari risipe, care provine din imposibilitatea copilului „de a-și utiliza în interiorul școlii experiențele pe care le dobândește într-un mod complet și liber” [11].

Într-un sistem educativ autentic oferta este constantă, educatorul propune tot timpul posibilități și activități. Aceste oferte provoacă cereri care, la rândul lor, provoacă noi oferte, declanșându-se o dialectică neîntreruptă a ofertelor și cererilor. În schimb, sistemul birocratic, rutinier, înlocuiește ofertele și cererile prin directive și obligații, prin impuneri și constrângeri. Ființa, ne spune Constantin Noica, nu se poate desăvârși decât numai prin „*cultura autonomă*” (termenul îi aparține lui Petre Țuțea). Chiar dacă îi este asigurată și apărată libertatea exterioară, „pentru individ fundamentală este libertatea interioară, care nu există de la sine, ci depinde de efortul lăuntric al fiecăruia. Acolo unde pare garantată de către ordinea politică existentă, libertatea exterioară se poate menține, – scrie K.Jaspers, – numai dacă sensul ei se împlinește în libertatea interioară, pe care fiecare individ trebuie să și-o cucerească tot mereu prin propriul său efort lăuntric... Adevărata libertate reprezintă maturitatea omului; ea este condiția absolută a omeniei, iar dacă ea nu este, în primul rând, în inima omului, în zadar va fi căutată în altă parte” [12]. „Expusă intruziunii și mediocrității maselor, libertatea interioară poate fi obținută și susținută printr-o permanentă luptă cu propriile sale limite interioare, gândire critică și creatoare, originalitate, putere de imaginație, inițiativă intelectuală, independență de observație, autocontrol, urmărirea proiectelor” [13]. Cheia înnobilării spirituale constă în insistența pe cultivarea vieții, a capacității de a reflecta, delibera și găsi soluția rațională în problemele vieții, în tensiunile dintre oameni, în cultivarea curajului și accesului la valorile fundamentale; pe scurt – în *insistența pe educație*, înțeleasă și practică ca proces de autonomizare a unor ființe dependente. Experiența de până acum a omenirii a dovedit că societatea deschisă, democratică nu se realizează de la sine. Or, societatea democratică presupune oameni maturi. Oriunde a fost realmente prezentă, educația a înlăturat spiritul mediocru. Înțeleasă într-un anumit sens, ea poate susține trecerea individului de la libertatea mică, dată, la libertatea mare, cucerită, de la infantilism, la maturitate. Prin educație, individul poate evita încremenirea în infantilism [14].

Referințe:

1. Geissler E. Mijloace de educație. - București: EDP, 1977, p.98-106.
2. Kilpatrick W.H. Philosophy of Education. - New York, 1954. - În: Stanciu Gh., Sacaliș N. Antologia pedagogiei contemporane. - București: EDP, 1971, p.127.
3. Debesse M. Les etapes de V education. Ediția a VI-a. - Paris: PUF. - În: Antologia pedagogilor francezi contemporani. - București: EDP, 1970, p.125.
4. Piaget J. Judecata morală la copil. - București, EDP, 1980, p.215.
5. Key E. Secolul copilului. - București: EDP, 1987, p.50-73.
6. Dewey J. Democrație și educație. - București: EDP, 1992, p.309.

7. Buber M. Eu și tu. - București: Humanitas, 1992, p.88.
8. Greene M. The dialectic of freedom. - New York and London: Teachers College Press, Columbia University. 1988, p.132,133.
9. Ibidem, p.20.
10. Adler M.J. In Defense of the Philosophy of Education. - În: Joe Park (ed.). Selected Readings of the Philosophy of Education. Second Edition. - New York, London: - În: Stanciu I.Gh., Nicolescu V., Sacaliș N. Op. cit., p.161.
11. Dewey J. Trei scrieri despre educație. - București: EDP, 1977, p.181.
12. Jaspers K. Texte filozofice. - București: Politica, 1986.
13. Dewey J. Op. cit., p.258-261.
14. Albu G. Introducere într-o pedagogie a libertății. Despre libertatea copilului și autoritatea adultului. - Iași: Polirom, 1998, p.29-39.

Prezentat la 21.11.2011